

سنت عزاداری و منقبت‌خوانی در تاریخ شیعه امامیه

بدون تردید شیعه امامیه را می‌شود عاطفی‌ترین فرقه اسلامی تلقی نمود که عشق، ایثار، عاطفه و محبت سرشارش نسبت به پیامبر بزرگ اسلام (ص) و خاندان پاکش (ع) را همواره در طول تاریخ نمودار ساخته است. جلوه‌های این شور و شغف شدید نسبت به رهبران دینی را در مراسم شب‌های قدر، عزاداری‌های محرم و صفر، سوگواری‌های وفات پیامبر اکرم (ص) و فاطمه زهرا (س) می‌توان دید.

در واقع می‌توان به روشنی اظهار داشت که شیعیان جماعتی هستند که با محبت به اولیای خدا، پیامبر خاتم (ص) و خاندان او زنده‌اند، در این راه بذل مال و جان می‌کنند، از خانه و کاشانه و راحتی و آسایش می‌گذرند، و هیئت و دسته و گروه و انجمن تشکیل می‌دهند.

یکی از شعائر دینی و سنن اسلامی، که از همان آغاز ظهور اسلام و بعثت نبی مکرم (ص) در میان جامعه اسلامی پدید آمد و به تدریج دارای ویژگی‌ها و شمایل مخصوص گردید، سنت منقبت‌خوانی و عزاداری پیامبر (ص) و خاندان پاک ایشان است. عزاداری به صورت واقعیت غیرقابل انکار تاریخی در حیات مسلمانان، پس از شهادت حسین بن علی (ع) به چشم می‌خورد.

از جمله آیین‌های مذهبی شیعیان و سنت‌های مهم شیعی، صرف‌نظر از زبان، جغرافیا، نژاد و قومیت، پای‌بندی شدید آنها به سنت سوگواری سالار شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین (ع) است که در عاشورای 61 هجری با وضعیتی دلخراش و بی‌سابقه، همراه عده‌های از خویشان و اصحابش در کربلا به شهادت رسید. این سنت سوگواری ریشه‌های تاریخی پایداری دارد و به زمان حضور امامان شیعه (ع) و اهتمام آن‌ها به برگزاری مجالس عزای امام حسین (ع) باز می‌گردد. این سیره سپس تداوم یافته و قرن به قرن و نسل به نسل تا به امروز - البته با اختلاف در درجه شدت و حدت، در کثرت و قلت، به صورت یک آیین جمعی وسیع و یا در تجمع‌های خانگی محدود - حفظ گردیده است.

امامان شیعه (ع) تلاش می‌کردند، حقانیت آن امام همام (ع) و باطل بودن ادعاهای بیزید و امویان را ثابت کنند و این حاکی از آن است که جو عمومی جامعه اسلامی آن روز، چنان مسموم بود که حتی برخی از اصحاب و یاران امامان شیعه (ع) از این موضوع غافل بودند. 1 چنان‌که در بسیاری از روایات و دعاهایی که از امامان شیعه (ع) بر جای مانده است، به طور مرتب تکرار می‌شود که امام حسین (ع) برای خدا و بر پا کردن احکام اسلامی هم‌شمار است. چون نماز و امر به معروف و نهی از منکر قیام کرده است. نکته دیگر اینکه، امامان شیعه (ع) با برپایی عزای امام حسین (ع) و منسوب کردن خویش به ایشان، سعی در اثبات حقانیت خود و ستمگری و بطلان دشمنان و حکومت زمان خود داشتند و برپایی این عزاداری را بهترین و مؤثرترین شیوه مبارزه در زمان خویش می‌دانستند. قیام امام حسین (ع) چنان تأثیری در استمرار حرکت شیعه داشت که درباره آن گفته‌اند: «اسلام علوی است و تشیع، حسینی». 2 بی‌شک واقعاً کربلا نقطه عطفی در تاریخ شیعه به شمار می‌آید و شیعیان در ایام محرم و صفر با اجرای مراسم و سنت‌هایی ویژه این خاطره را زنده نگه داشته و از آن هم‌شمار چون سلاحی برای مبارزه با دشمنان شیعه و حفظ و گسترش هویت شیعی بهره می‌گیرند.

طبیعی است که ریشه‌ها و سرچشمه‌های سنت عزاداری شیعیان و دوست‌داران اهل بیت (ع) را باید در همان روزهای نخست واقعه کربلا جست‌وجو کرد. شاهدان واقعه کربلا به بهترین شیوه قادر بودند زوایای آن حادثه غمبار را برای مردم شرح دهند و با اقامه عزای امام حسین (ع) و یارانش، رسالت خود را در رسوا کردن حکومت جور به انجام رسانند. در این زمینه امام سجاد (ع) و حضرت زینب (س) و دیگر همراهان کاروان کربلا، الگو و سرمشق قرار گرفتند. در همان زمان، عزاداری امام حسین (ع) و سرودن مرثیه‌ها و بیان خطبه‌ها و های که حزن و اندوه و گریه شنوندگان و در پی آن، پشیمانی از عدم یاری امام حسین (ع) و بغض و کینه از عاملان فاجعه کربلا را به دنبال داشت، صورت می‌پذیرفت.

یکی از شیوه‌های امامان شیعه در برگزاری عزاداری امام حسین (ع) و زنده نگه داشتن یاد و خاطره قیام عاشورا، استفاده از خطیبان و شاعران و افراد خوش‌صدا بوده است. به این افراد «مُشَد» می‌گفتند که معادل مداح امروزی بود. البته مسلم است این افراد که در محضر امامان معصوم (ع) به شعرخوانی و مرثیه‌سرایی می‌پرداختند، از هرگونه گزافه‌گویی و غلو و سخن نادرست به دور بودند و اساساً حادثه کربلا آن‌ها را قدر دلخراش و حزن‌انگیز است که برای تحریک احساسات، نیازی به قصه‌پردازی و بیان مطالب نادرست - که متأسفانه کار برخی مداحان شده است - نیست. در مورد کیفیت و مدت برگزاری مراسم عزاداری در حضور امامان شیعه (ع) نیز از روایات و شواهد تاریخی چنین برمی‌آید که برخلاف ادعای پنهانی بودن این مراسم در زمان ایشان، ائمه (ع) برای رسیدن به اهداف خویش سعی می‌کردند این مراسم را به صورت دسته‌جمعی، حتی در صورت امکان با حضور خانواده خویش، علنی و در ملأ عام و در هر فرصت ممکن بر پا دارند.

علاوه بر شیعه، اهل سنت نیز در احیای عاشورا و عزای حسینی سهم داشته‌اند، هرچند شیعیان به دلیل باورهای مذهبی و پیروی از اهل بیت (ع) به شعائر خاصی، از جمله عزاداری، بیش‌تر پای‌بند بوده، به اجرای آن با تحمل انواع مشکلات و ستم‌های فشرده‌اند و در این راه در جاهای مختلف و ادوار گوناگون تاریخی، ستم‌ها، چشیده و قربانی‌ها، داده‌ها، اهداف و انگیزه‌های قیام امام حسین (ع) تنها در محدوده اندیشه‌های یک مذهب و فرقه اسلامی خلاصه نمی‌شود، بلکه بسیار فراتر از تفکرات و اندیشه‌های فرقه‌ها و مذاهب متعدد اسلامی بوده و به بشریت و تاریخ تعلق دارد. این قیام در واقع، ادامه مبارزه حق علیه باطل، آزادی در مقابل استبداد، عدالت در مقابل ظلم و تبعیض، و معنویت در مقابل انحطاط و مادیت بود. از حیث زمینه‌ها و مبانی دینی، عزاداری برگرفته از آموزه‌های قرآن کریم است که مسلمانان را به مودت‌های نسبت به اهل بیت (ع) 3 سفارش می‌کند. البته ارادت نسبت به آستان مقدس آن بزرگواران، مفهومی جز پیمودن مسیر آنان و عمل به سیره‌شان ندارد.

کتاب سنت عزاداری و منقبت‌خوانی در تاریخ شیعه امامیه که توسط مؤسسه شیعه‌شناسی انتشار شده است، بعد از مقدمه دکتر محمود تقی‌زاده داور، از دو مقاله تشکیل شده که مقاله اول تحت عنوان «شیعه امامیه و عزاداری امام حسین (ع) از آغاز تا عصر صفوی»، جزوه تحقیق دوره دکتری حسین پوراحمدی و

تحت راهنمایی دکتر صادق آئینه‌shy& ووند بوده و مقاله دوم، «سنت عزاداری حسینی و منقبت‌shy&خوانی در میان مسلمانان» نوشته دکتر علی‌shy&اکبر ولایتی می‌shy&باشد. پایان‌shy&بخش کتاب نیز نمایه می‌shy&باشد.

پی‌shy&نوشت:

1. مظفر، محمدحسین، تاریخ شیعه، ترجمه محمدباقر حجتی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، 1368، ص69.
2. ربانی خلخالی، علی، عزاداری از دیدگاه مرجعیت شیعه، قم، انتشارات مکتب الحسینی، 1400ق، ص30.
3. سوره مبارکه شوری، آیه شریفه 23.